

Влада Републике Србије
Александар Вучић, председник
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије
Младен Шарчевић, министар
Национални савет за научни и технолошки развој
академик, проф. др Зоран Поповић, председник
Одбор за образовање, науку, технолошки развој и информатичко друштво Народне скупштине
Муамер Зукорлић, председник

ОТВОРЕНО ПИСМО НАУЧНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ О ПРОБЛЕМИМА НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКОГ РАДА У СРБИЈИ

Поштовани,

Синдикат запослених у научноистраживачкој делатности Србије, Заједница института Србије и чланови Покрета „Спасимо науку“ на састанцима који су одржани у претходном периоду дошли су до консензуса у погледу кључних и горућих проблема научноистраживачке делатности и предлога за њихово решење. У жељи да Вас и ширу јавност информишемо о тешком положају научника, веома лошим условима у којима се научни рад у Србији одвија и да дамо предлоге за његово побољшање, те истинско унапређење научноистраживачког рада, обраћамо Вам се отвореним писмом. Верујемо да ће Влада Републике Србије, надлежно Министарство и Национални савет у сарадњи са научном заједницом, имајући у виду доле изнете чињенице и предлоге, као и значајан потенцијал научног кадра у Србији, учинити све да дођемо до најбољег решења у што краћем року, а као приоритетне донети одлуке о продужењу постојећих пројеката до доношења нових или прелазних решења којима ће се укинути постојећа дискриминација запослених у институтима и успоставити модел комбинованог институционално- пројектног финансирања и хитном поништавању актуелног Правилника о поступку, начину вредновања и квантитативном исказивању научноистраживачких резултата истраживача.

КЉУЧНИ ПРОБЛЕМИ

1. Друштвено-економски статус научника

До огромних проблема у друштвено-економском положају научника дошло је усвајањем Закона о научноистраживачкој делатности 2005. године којим је уведен пројектни систем финансирања научноистраживачког рада. Овим Законом се уводи и заснивање радног односа на одређено време док траје пројекат, чиме положај научника у научним институтима постаје неравноправан и доводи до велике егзистенцијалне несигурности, што омета научнике у раду. Да би научници искористили свој креативни потенцијал и пружили значајне резултате, потребно је да имају сигурну економску базу и обезбеђену инфраструктуру, што у пракси подразумева да пређу на институционално финансирање. Неке од модела комбинованог институционално-пројектног финансирања науке Синдикат науке и Заједница института Србије су већ предочили Премијеру, Министру и Националном савету, и мислимо да су добра основа за почетак преговора.

2. Буџет за науку Републике Србије

У Србији се за целокупну науку оквирно издваја око 100 милиона евра из републичког буџета или око 0.35% БДП-а. Поређења ради, Србија за науку издваја скоро исти износ који издваја и немачка козметичка кућа Бајерсдорф, иначе власник популарног бренда Нивеа, која годишње улаже у истраживања око 92 милиона евра. Иако су званичне бројке до којих смо дошли анализом буџета 2009–2016. (Прилог 1) нешто више, постоји проблем трошења финансијских средстава, јер је систем неефикасан, те тако сваке године *de facto* буде потрошено 15–20 милиона евра мање него што је предвиђено иницијалним буџетом. Сличан проблем постоји и са трошењем кредита које је Србија добила од Европске Инвестиционе Банке (ЕИБ) и Банке за развој савета Европе (ЦЕБ) у укупној вредности од 305 милиона евра (Прилог 2), управо захваљујући томе што је научни потенцијал Србије оцењен као изузетан. Сав новац је морао да буде потрошен до краја 2015, када је истекао последњи рок из уговора. Рад Јединице за управљање пројектима (ЈУП) није био довољно ефикасан и стручан, тако да је чак 195 милиона евра остало неутрошено, због чега данас грађани Републике Србије не само што плаћају пенале на кредите, већ је и целокупна наука оштећена за озбиљна улагања, која би допринела даљем развоју науке и технологије.

3. Набавка технолошке опреме и потрошног материјала

Проблем научника представља и набавка потребне опреме и хемикалија. Актуелна процедура која обухвата набавку путем тендера и преко посредника изузетно је спора и подложна корупцији. Неретко се дешава да научници чак и најјефтиније хемикалије чекају годинама и стога, не својом кривицом, не могу да постигну значајне научне резултате, а хемикалије плаћају вишеструко скупље од колега у иностранству, што је недопустиво. Са друге стране, инструменти који коштају и по неколико десетина хиљада евра, стоје неискоришћени због дугогодишњег чекања на јефтине потрошне делове без којих рад инструмента није могућ.

4. Вредновање научноистраживачког рада

Кључни и горући проблем представља и вредновање научноистраживачког рада. Постојећи начин вредновања се заснива првенствено на квантитативном приступу који, са једне стране, урушава вредносни систем научних и истраживачких звања, док са друге стране не уважава ни специфичности појединих научних области и дисциплина – попут фундаменталних истраживања, друштвених и хуманистичких наука, те посебно дискриминише научне монографије, тематске зборнике, лексикографски рад и сл.

Због тога се у пракси систем категоризације истраживача показао као неефикасан и контрапродуктиван: дошло је до хиперпродукције некавалитетних радова, а подстакнуте су и многе друге негативне појаве, попут незаслуженог дописивања на радове, што ствара привид напретка научне делатности, а суштински отвара простор низу манипулација, експлоатацији сарадника, посебно оних који спадају у ред млађих истраживача, и суштинском кршењу ауторских права, те стицањима незаслужених предности приликом конкурисања за научноистраживачке пројекте, као и материјалне користи услед незаслуженог стицања звања и високих категорија.

ПРЕДЛОЗИ ЗА ПОБОЉШАЊЕ СТАЊА НАУКЕ У СРБИЈИ

Дугогодишњим ангажовањем на побољшању науке и контактима са колегама из разних научних области и дисциплина запослених у научноистраживачким институтима и на факултетима из целе Србије, Синдикат запослених у научноистраживачкој делатности, Заједница института Србије и чланови Покрета „Спасимо науку“ усагласили су се у погледу неколико кључних предлога:

- 1) Продужити постојеће пројекте и одложити расписивање новог конкурса до тренутка када се стекну неопходни услови, а то су: доношење новог Закона о научноистраживачкој делатности којим се омогућава увођење комбинованог институционално-пројектног финансирања института, као и пратећих аката укључујући и Правилник о вредновању научноистраживачког рада и изврши преиспитивање принципа категоризације истраживача. Повећати транспарентност рада Министарства просвете, науке и технолошког развоја. Током периода продужетка постојећих пројеката донети прелазна решења до усвајања нових. Расписивање новог конкурса требало би да буде тек по увођењу институционалног финансирања.
- 2) Хитно поништити Правилник о поступку, начину вредновања и квантитативном исказивању научноистраживачких резултата истраживача (Службени гласник РС”, бр. 24/2016), за који је покренут поступак за оцену уставности пред Уставним судом. Целокупан текст Иницијативе доступан је овде - <http://www.comparativelaw.info/Inicijativa.pdf>.
- 3) Формирати јавно доступну базу библиографских референци истраживача и регистар научника Републике Србије.
- 4) Повећати буџет за науку и вршити рационалну расподелу средстава из буџета. Да би Србија била конкурентна и ухватила корак са светом у науци и технологији, потребно је годишње издвајање из буџета од најмање 250 до 300 милиона евра. С обзиром на то да је 21. век проглашен веком науке и технологије, а јасно је да научни развој омогућава решавање низа озбиљних проблема са којима се човечанство суочава (глад, сиромаштво, болести итд.), те повећање издвајања за науку и технологију представља нужан предуслов економског и друштвеног напретка Србије.
- 5) Унапредити систем набавки за потребе научних истраживања и направити претраживе базе постојећих ресурса са јасним правилима за њихово коришћење. Предлажемо формирање система који ће научницима омогућити агилније и слободније располагање новцем како би могли да остваре неупоредиво већи допринос науци и технологији.
- 6) Установити одговорност надлежних за све претходно наведене пропусте.

О свему наведеном Вас можемо информисати детаљније и опсежније уколико сте заинтересовани, јер је ово само најсажетији могући преглед стања.

С поштовањем,

Синдикат запослених у научноистраживачкој делатности
др Ђурђица Јововић, председница

Заједница института Србије
др Душко Благојевић, председник